

4. Державна система боротьби з фінансуванням тероризму в Україні

4.1. Імплементация міжнародних стандартів в законодавство України

Україною пройдено непростий шлях щодо імплементации міжнародних стандартів протидії фінансуванню тероризму в національне законодавство, і на сьогодні є певні досягнення у цьому напрямі.

Ратифіковані Конвенція ООН про протидію фінансуванню тероризму, Страсбурзька конвенція Ради Європи. Підписана та очікується ратифікація Варшавської Конвенції Ради Європи.

Вимоги 9 Спеціальних рекомендацій ФАТФ імплементовані у Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом».

Зараз в Україні діє система протидії фінансуванню тероризму, що в цілому відповідає світовим стандартам, про що відзначалось міжнародними організаціями. Також, ще у 2004 році Україна вийшла з «чорного списку» ФАТФ, у 2006 році було припинено режим посиленого моніторингу щодо України з боку ФАТФ.

4.2. Нормативне забезпечення питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів в Україні: історія, сучасний стан

Основою для формування національної системи законодавства у сфері протидії фінансуванню тероризму стало набуття чинності в 2003 році Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом», в який неодноразово вносились поправки. Важливими змінами було доповнення Закону ст.12-1, яка дає змогу здійснювати призупинення фінансових операцій, до яких причетні особи з національного «чорного списку».

Прийняття Закону дало змогу створити нормативну базу, що деталізувала положення Закону.

На сьогодні нормативна база в сфері протидії фінансуванню тероризму складається з:

- ❖ Ратифікованих Україною базової Конвенції ООН, Страсбурзької Конвенції Ради Європи;
- ❖ Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом»;
- ❖ Кримінального Кодексу України та Кодексу про адміністративні порушення;
- ❖ Підзаконних актів:
 - Указів Президента;
 - Постанов та розпоряджень КМУ;
 - Наказів Держфінмоніторингу України;
 - Нормативних актів регуляторів (НБУ, ДКЦПФР, Держфінпослуг);
 - Наказів СБУ.

Зазначена нормативна база описує систему протидії фінансуванню тероризму та визначає функції, права та повноваження учасників системи — суб'єктів державного та первинного фінансового моніторингу та зацікавлених державних органів.

Також підзаконні акти охоплюють технічні питання взаємодії учасників системи.

4.3. Поняття фінансування тероризму в українському законодавстві, його види

Фінансування тероризму — це фінансування завідомо терористичних груп (організацій) або інше сприяння їм, яке законодавством України відноситься до терористичної діяльності.

Види дій, спрямованих на фінансування тероризму, пов'язані з діями керівників та посадових осіб підприємств, установ і організацій, а також громадян, які сприяють терористичній діяльності, зокрема:

- 1) фінансували терористів, терористичні групи (терористичні організації);

2) надавали або збирали кошти безпосередньо чи опосередковано з наміром використання їх для вчинення терористичних актів чи злочинів терористичної спрямованості;

3) проводили операції з коштами та іншими фінансовими активами:

- фізичних осіб, які вчиняли чи намагалися вчинити терористичні акти чи злочини терористичної спрямованості або брали участь у їх вчиненні чи сприяли вчиненню;
- юридичних осіб, майно яких безпосередньо чи опосередковано перебуває у власності чи під контролем терористів або осіб, які сприяють тероризму;
- юридичних і фізичних осіб, які діють від імені чи за вказівкою терористів або осіб, що сприяють тероризму, включаючи кошти, одержані або придбані з використанням об'єктів власності, що безпосередньо чи опосередковано перебувають у власності чи під контролем осіб, які сприяють тероризму, або пов'язаних з ними юридичних і фізичних осіб;

4) надавали кошти, інші фінансові активи чи економічні ресурси, відповідні послуги безпосередньо чи опосередковано для використання в інтересах фізичних осіб, які вчиняють терористичні акти або сприяють чи беруть участь у їх вчиненні, чи в інтересах юридичних осіб, майно яких безпосередньо чи опосередковано перебуває у власності чи під контролем терористів або осіб, які сприяють тероризму, а також юридичних і фізичних осіб, які діють від імені чи за вказівкою зазначених осіб.

4.4. Державні органи, що забезпечують боротьбу з фінансуванням тероризму, їх обов'язки та повноваження

Організація боротьби з тероризмом в Україні та забезпечення її необхідними силами, засобами і ресурсами здійснюються Кабінетом Міністрів України у межах його компетенції.

Центральні органи виконавчої влади беруть участь у боротьбі з тероризмом у межах своєї компетенції, визначеної законами та виданими на їх основі іншими нормативно-правовими актами.

Координацію діяльності суб'єктів, які залучаються до боротьби з тероризмом, здійснює Антитерористичний центр при Службі безпеки України.

Суб'єкти, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом, зобов'язані взаємодіяти з метою припинення злочинної діяльності осіб, причетних до тероризму, в тому числі міжнародного, фінансування, підтримки чи вчинення терористичних актів та злочинів, які скоєні з терористичною метою.

Суб'єктами, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом у межах своєї компетенції, є:

- ❖ Служба безпеки України, яка є головним органом у загальнодержавній системі боротьби з терористичною діяльністю;
- ❖ Міністерство внутрішніх справ України;
- ❖ Міністерство оборони України;
- ❖ Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи;
- ❖ Державний комітет у справах охорони державного кордону України;
- ❖ Державний департамент України з питань виконання покарань;
- ❖ Управління державної охорони України.

До повноважень вказаних суб'єктів, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом належать:

- ❖ Служба безпеки України – здійснює боротьбу з тероризмом шляхом проведення оперативно-розшукових заходів, спрямованих на запобігання, виявлення та припинення терористичної діяльності, у тому числі міжнародної; збирає інформацію про діяльність іноземних та міжнародних терористичних організацій; провадить у межах визначених чинним законодавством повноважень виключно з метою отримання упереджувальної інформації у разі загрози вчинення терористичного акту або при проведенні антитерористичної операції оперативно-технічні пошукові заходи у системах і каналах телеко-

мунікацій, які можуть використовуватися терористами; забезпечує через Антитерористичний центр при Службі безпеки України організацію і проведення антитерористичних заходів, координацію діяльності суб'єктів боротьби з тероризмом відповідно до визначеної законодавством України компетенції; здійснює досудове слідство у справах про злочини, пов'язані з терористичною діяльністю; забезпечує безпеку від терористичних посягань установ України за межами її території, їх співробітників та членів їхніх сімей;

❖ Міністерство внутрішніх справ України – здійснює боротьбу з тероризмом шляхом запобігання, виявлення та припинення злочинів, вчинених з терористичною метою, розслідування яких віднесене законодавством України до компетенції органів внутрішніх справ; надає Антитерористичному центру при Службі безпеки України необхідні сили і засоби; забезпечує їх ефективне використання під час проведення антитерористичних операцій;

❖ Міністерство оборони України, органи військового управління, об'єднання, з'єднання, військові частини Збройних Сил України – забезпечують захист від терористичних посягань об'єктів Збройних Сил України, зброї масового ураження, ракетної і стрілецької зброї, боєприпасів, вибухових та отруйних речовин, що знаходяться у військових частинах або зберігаються у визначених місцях; організовують підготовку та застосування сил і засобів Сухопутних військ, Військово-Повітряних Сил та Військ Протиповітряної оборони, Військово-Морських Сил Збройних Сил України в разі вчинення терористичного акту в повітряному просторі, у територіальних водах України; беруть участь у проведенні антитерористичних операцій на військових об'єктах та в разі виникнення терористичних загроз безпеці держави із-за меж України;

❖ Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, підпорядковані йому органи управління у справах цивільної оборони та спеціалізовані формування, війська цивільної оборони – здійснюють заходи щодо захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій, пов'язаних з технологічними терористичними проявами та іншими видами терористичної діяльності; беруть участь у заходах з мінімізації та ліквідації наслідків таких ситуацій під час проведення антитерористичних операцій, а також здійснюють просвітницькі та практично-навчальні заходи з метою підготовки населення до дій в умовах терористичного акту;

❖ Державний комітет у справах охорони державного кордону України, регіональні органи управління та органи охорони державного кордону Прикордонних військ України здійснюють боротьбу з тероризмом шляхом запобігання, виявлення та припинення спроб перетинання терористами державного кордону України, незаконного переміщення через державний кордон України зброї, вибухових, отруйних, радіоактивних речовин та інших предметів, що можуть бути використані як засоби вчинення терористичних актів; забезпечують безпеку морського судноплавства в межах територіальних вод та виключної (морської) економічної зони України під час проведення антитерористичних операцій; надають Антитерористичному центру при Службі безпеки України необхідні сили і засоби під час проведення антитерористичних операцій на території пунктів пропуску через державний кордон України, інших об'єктів, розташованих на державному кордоні або у прикордонній смузі;

❖ Державний департамент України з питань виконання покарань здійснює заходи щодо запобігання та припинення злочинів терористичної спрямованості на об'єктах кримінально-виконавчої системи;

❖ Управління державної охорони України – бере участь в операціях з припинення терористичних актів, спрямованих проти посадових осіб та об'єктів, охорону яких доручено підпорядкованим цьому Управлінню підрозділам.

До участі у здійсненні заходів, пов'язаних із запобіганням, виявленням і припиненням терористичної діяльності, залучаються у разі необхідності також:

❖ Міністерство закордонних справ України;

- ❖ Міністерство охорони здоров'я України;
- ❖ Міністерство палива та енергетики України;
- ❖ Міністерство промислової політики України;
- ❖ Міністерство транспорту України;
- ❖ Міністерство фінансів України;
- ❖ Міністерство екології та природних ресурсів України;
- ❖ Міністерство аграрної політики України;
- ❖ Державна митна служба України;
- ❖ Державна податкова адміністрація України.

Кабінет Міністрів України визначає порядок формування переліку осіб, пов'язаних із здійсненням терористичної діяльності.

Національний банк України, Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України, зобов'язані визначати, в межах їх компетенції, порядок зупинення проведення фінансової операції, якщо її учасником або вигодоодержувачем за нею є особа, яку включено до переліку осіб, пов'язаних із здійсненням терористичної діяльності.

Державний комітет фінансового моніторингу України забезпечує виконання наступних завдань:

- участь у реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму;
- створення та забезпечення функціонування єдиної державної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів і фінансуванню тероризму;
- забезпечення представництва України в установленому порядку в міжнародних організаціях з питань запобігання та протидії фінансуванню тероризму;
- затвердження та доведення до суб'єктів первинного фінансового моніторингу у порядку, погодженому з іншими суб'єктами державного фінансового моніторингу, перелік осіб, пов'язаних із здійсненням терористичної діяльності та змін до цього переліку.

Державний комітет фінансового моніторингу України відповідно до покладених на нього завдань:

- вносить пропозиції щодо розробки законодавчих актів, в установленому порядку бере участь у підготовці інших нормативно-правових актів з питань запобігання та протидії фінансуванню тероризму;
- отримує від органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання на запит інформацію, необхідну для реалізації покладених на нього завдань;
- співпрацює з органами виконавчої влади, іншими державними органами, завданнями яких є запобігання та протидія фінансуванню тероризму;
- за наявності достатніх підстав, що фінансова операція може бути пов'язана з фінансуванням тероризму, надає до правоохоронних органів, згідно з компетенцією, відповідні узагальнені матеріали;
- бере участь у міжнародному співробітництві з питань запобігання та протидії фінансуванню тероризму;
- досліджує методи та фінансові схеми фінансування тероризму;
- здійснює координацію та методичне забезпечення діяльності суб'єктів первинного фінансового моніторингу з питань запобігання та протидії фінансуванню тероризму;
- проводить аналіз ефективності заходів, що вживаються суб'єктами первинного фінансового моніторингу для запобігання та протидії фінансуванню тероризму;
- бере участь за дорученням Кабінету Міністрів України у підготовці відповідних міжнародних договорів України;
- може прийняти рішення про подальше зупинення проведення фінансової операції, якщо її учасником або вигодоодержувачем за нею є особа, яку включено до переліку осіб, пов'язаних із здійсненням терористичної діяльності, на строк до п'яти робочих днів, про що зобов'язаний невідкладно повідомити суб'єкта первинного фінансового моніторингу, а також правоохоронні органи, визначені законодавством;

- виконує інші функції, що випливають з покладених на нього завдань.

Повноваження державних органів щодо забезпечення міжнародного співробітництва у сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму розподіляються наступним чином:

- ❖ Антитерористичний центр при Службі безпеки України взаємодіє із спеціальними службами, правоохоронними органами іноземних держав та міжнародними організаціями з питань боротьби з тероризмом;

- ❖ Державний комітет фінансового моніторингу України відповідно до міжнародних договорів України або за принципом взаємності здійснює міжнародне співробітництво з відповідними органами іноземних держав у частині обміну досвідом та інформацією, яка стосується запобігання та протидії фінансування тероризму. Надання Держфінмоніторингом України відповідному органу іноземної держави інформації з обмеженим доступом здійснюється за умови забезпечення останнім тотожного національного режиму її захисту та використання виключно для цілей кримінального судочинства у справах про фінансування тероризму. Виконання Держфінмоніторингом України запиту відповідного органу іноземної держави є підставою для витребування ним необхідної для виконання запиту інформації (у тому числі такої, що становить банківську або комерційну таємницю) в органів державної влади, підприємств, установ та організацій. Вимога Уповноваженого органу про надання інформації, необхідної для виконання запиту відповідного органу іноземної держави, має містити посилання на номер та дату реєстрації цього запиту у відповідному реєстрі Держфінмоніторингу України.

- ❖ Міністерство юстиції України забезпечує міжнародне співробітництво у сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму щодо виконання судових рішень, які стосуються конфіскації доходів;

- ❖ Генеральна прокуратура України забезпечує міжнародне співробітництво у сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму в частині вчинення процесуальних дій в межах розслідування кримінальних справ щодо фінансування тероризму;

- ❖ Національний банк України, Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України здійснюють міжнародне співробітництво з відповідними державними органами іноземних держав щодо обміну досвідом та інформацією з питань регулювання та нагляду за діяльністю фінансових установ у сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму відповідно до міжнародних договорів України;

- ❖ Державний комітет фінансового моніторингу України, Національний банк України, Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України у межах своєї компетенції забезпечують співробітництво з Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ), Егмонтською групою та іншими міжнародними організаціями, діяльність яких спрямована на забезпечення міжнародного співробітництва у сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму.

4.5. Відповідальність осіб, причетних до фінансування тероризму, передбачена законодавством України

Особи, винні в терористичній діяльності, притягаються до кримінальної відповідальності в порядку, передбаченому законом.

У відповідності до частини четвертої ст. 258 Кримінального кодексу України передбачено за створення терористичної групи чи терористичної організації, керівництво такою групою чи організацією або участь у ній, а так само матеріальне, організаційне чи інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації покарання у вигляді позбавлення волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років.

Необхідно зауважити, що звільняється від кримінальної відповідальності за діяння, передбачене в частині четвертій цієї статті, особа, крім організатора і керівника, яка добровільно повідомила про нього правоохоронний орган і сприяла припиненню існування або діяльності терористичної групи чи організації або розкриттю злочинів, вчинених у зв'язку із створенням або діяльністю такої групи чи організації, якщо в її діях немає складу іншого злочину.

Література

1. Указ Президента України від 22 липня 2003 №740/2003 «Про заходи щодо розвитку системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму» (зі змінами та доповненнями).
2. Кримінальний Кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III (зі змінами та доповненнями).
3. Закон України від 28 листопада 2002 р. № 249-IV «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» (зі змінами та доповненнями).
4. Закон України від 20 березня 2003 року № 638-IV «Про боротьбу з тероризмом» (зі змінами та доповненнями).
5. Постанови Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2001 р. № 351 «Про виконання резолюцій Ради Безпеки ООН щодо руху «Талібан» (Афганістан)» (зі змінами та доповненнями).
6. Постанови Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2001 р. № 1800 «Про заходи щодо виконання резолюції Ради Безпеки ООН від 28 вересня 2001 р. № 1373» (зі змінами та доповненнями).
7. Постанови Кабінету Міністрів України від 1 червня 2002 р. № 749 «Про виконання резолюцій Ради Безпеки ООН щодо Усами бен Ладена, організації «Ель-Кайда» та руху «Талібан» (Афганістан)» (зі змінами та доповненнями).
8. Постанови Кабінету Міністрів України від 25 травня 2006 р. № 751 «Про затвердження Порядку формування переліку осіб, пов'язаних з терористичною діяльністю» (зі змінами та доповненнями).
9. Наказ Державного комітету фінансового моніторингу України від 19 квітня 2006 року № 74 «Про затвердження Порядку прийняття Державним комітетом фінансового моніторингу України рішення про подальше зупинення проведення фінансової операції, якщо її учасником або вигодоодержувачем за нею є особа, яку включено до переліку осіб, пов'язаних із здійсненням терористичної діяльності» (зі змінами та доповненнями).
10. Наказ Державного комітету фінансового моніторингу України від 26 квітня 2006 року № 84 «Про затвердження Порядку доведення до відома суб'єктів первинного фінансового моніторингу переліку осіб, пов'язаних із здійсненням терористичної діяльності».
11. Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 4 жовтня 2005 року № 538 «Про затвердження Положення про здійснення фінансового моніторингу учасниками ринку цінних паперів» (зі змінами та доповненнями).
12. Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 12 травня 2006 року № 288 «Про затвердження Порядку зупинення фінансових операцій на ринку цінних паперів суб'єктами первинного фінансового моніторингу» (зі змінами та доповненнями).
13. Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 5 серпня 2003 року № 25 «Про затвердження Положення про здійснення фінансового моніторингу фінансовими установами» (зі змінами та доповненнями).